

Yeni bir binyıla adım attığımız bu dönemde, Batı dünyasının laiklik kavramı ile ilgili derin bir tartışmanın içinde olduğunu görüyoruz. Din ve devlet arasındaki ilişkiyi irdeleyen genel tartışma ortamı içerisinde iki ülke, Fransa ve Türkiye, diğerlerinden farklılık göstermekte. Bunun sebebi, bu iki ülkenin laikliği anayasal bir ilke yapmış olmalarının yanı sıra, özellikle de bu ilkeyi rejimlerinin temel direklerinden biri haline getirmiş olmalarıdır. Böylece, bu iki ülkede aydınların, siyasetçilerin ve kamuoyunun aklını meşgul eden sorular sık sık dile getirilmekte, birbirleriyle örtüşmekte ve kimi zaman da yanıt bulabilmektedir.

Fransa’da devlet ve kiliselerin birbirlerinden ayrılmasının 100. yıldönümünde (2005), temel olarak Fransız kamuoyunun ve devletin, Müslümanlık gerçeği karşısında sergiledikleri kaygıdan dolayı bu sorular artık kamusal alana yönelmiş ve doğal olarak ülkede varlık gösteren diğer dinlere de sıçramıştır.

Laiklik tartışmaları Türkiye’de de oldukça önem kazanmıştır. Şüphesiz bu tartışmalar Cumhuriyet’in kuruluşundan itibaren, özellikle de 1960’lı yıllarda siyasî İslâm’ın ortaya çıkmasından beri her zaman süregelmıştır. Ancak bu satırların yazıldığı sırada, 2002’den beri, siyasî İslâm kökenli bir hareket ilk kez, meşru bir şekilde, tek başına iktidarı elinde tutmakta ve kullanmaktadır. Aynı şekilde, laiklik ve laikliğin giderek yıpratılması tartışmaları, Türk aydınlarını da harekete geçirmiştir. Bu tartışmalar genişleyerek kamusal

hayatın (hatta özel hayatın) her alanına ulaşmakta, devlet okullarında din eğitiminin yeri ya da ordunun siyasetteki gücü gibi konuları içine almaktadır.

Bu tartışmalar sadece ulusal düzeyle de sınırlı değildir. Türkiye'nin Avrupa ile bütünleşme süreci daha somut bir hal aldığından beri, özellikle de Avrupa Parlamentosu seçimlerinin hemen öncesinde, Fransa'da Türkiye'nin Avrupa eğilimi tartışılmaya başlanmıştır. Türkiye'nin Avrupa ile bütünleşmesine karşı getirilen itirazlar arasında elbette coğrafi ve ekonomik argümanlar yer almaktadır. Ancak bunlar mütemadiyen siyasî hatta kültürel argümanlar tarafından bastırılmaktadır. Tabii ki açıkça ortaya atılan kültürel sebeplerin altında görünmeyen dinî sebepler de yatmaktadır. Bu argüman karşısında, Türkiye'yi savunanların –Türk olsun ya da olmasın– Türkiye'deki rejimin laik olduğu fikrini öne sürmeleri hiç de şaşırtıcı değildir. Buna karşılık, Avrupalıların dillerinden ve kalemlerinden, bu laikliğin Müslüman bir ülkede uygulanmasından dolayı daha büyük bir önem taşıdığını duymak ve okumak oldukça şaşırtıcıdır. Ne de olsa nihayetinde, Avrupa'da çok uzun zamandan beri son derece laik-olmayan ülkeler olduğu gibi, kilise ve devlet işlerinin birbirinden ayrılmasının Fransa'daki anlamından kesinlikle çok başka bir anlam taşıdığı ama kimsenin bundan pek de rahatsızlık duymadığı ülkeler de bulunmaktadır. Başka bir deyişle Türkiye konusunda, laiklik demek, sanki daha alt seviye bir İslâm –bu yüzden de kabul edilebilir bir İslâm– demekmiş gibi görülmekte ve gösterilmektedir.

Fransa ve Fransız laikliği, okullarda dini sembollerin taşınması tartışmalarıyla bütün İslâm dünyasının olduğu gibi, Türkiye'nin de dikkatini çekmiştir. Bu sembollerin bir yasa çıkartılarak yasaklanması Türkiye'de iki farklı tepkiye yol açmıştır. Bir tarafta, Türkiye'deki uygulamanın, laikliği ülkedeki rejimin temel unsurlarından biri haline getiren başka bir ülkede de benimsemesine sevinenler olmuştur. Zira Türkiye'de başörtüsü takmak sadece orta öğretimde değil, aynı zamanda yüksek öğretimde¹ ve bir dizi devlet kurum ve kuruluşunda da yasaktır. Ancak diğer tarafta, daha gelenekçi kesimden gelen ve Fransa'nın tutumunu Fransız Müslümanların haklarına karşı bir saldırı olarak gördükleri için eleştiren kimseler de vardır.

Elinizdeki kitapta, Fransız Ulusal Bilimsel Araştırmalar Merkezi (CNRS) *Siyaset, Din, Kurumlar, Toplumlar: Avrupa'daki Değişimler Araştırma Merkezi*'nin girişimi ve Alsace Genel Meclisi ve Robert Schuman Üniver-

1 En azından 2010'a kadar başörtüsü üniversitelerde yasaktı. Eylül 2010 Anayasa değişikliği referandumundan sonra YÖK bir genelgeyle bu yasağı delmeye ve fiilen bitirmeye çalıştı. Ancak Ekim 2010'da yasağın kalkıp kalkmadığı konusunda henüz net bir durum ortaya çıkmamıştı.

sitesi'nin desteğiyle 14-15 Mart 2005 tarihlerinde Strasbourg Robert Schuman Üniversitesi'nde gerçekleştirilen bir konferansta sunulan bildirilerin bir bölümü bir araya getirilmiştir. Fransız ve Türk akademisyenleri (hukukçu, tarihçi, siyaset bilimci ve sosyologları) bir araya getiren bu toplantıda, iki ülkedeki laiklik kavramının farklı yorumları ve bu kavramın farklı kullanımları masaya yatırılmıştır. İki ülkeden gelen araştırmacılar ve akademisyenler hem benzerlikleri hem de farklılıkları ortaya çıkartmak amacıyla fikir ve bilgi alış-verişinde bulunmuşlardır. Konferansın düzenlenmesi ve belgelerin hazırlanmasında Robert Schuman Üniversitesi Araştırma Genel Sekreteri Marielle Thievenaz ve meslektaşları Aurelie Kraft ve Gilles Romerowski ile UMR 7012'nin 'Avrupa'da Toplum, Hukuk ve Din' bileşeni ekibinden Anne-Laure Zwilling, Françoise Curtit ve Jean Allenbach çok değerli yardımlarda bulunmuşlardır. Hepsine teşekkürü borç bilirim. Aynı şekilde konferans boyunca gösterdiği misafirperverlikten ötürü Türkiye'nin Strasbourg Başkonsolosu Sayın Engin Yürür'e ve lojistik desteklerinden ötürü Türkiye'nin Strasbourg Başkonsolos Vekili Sayın Günhan Emre Ersoy'a da teşekkürlerimizi sunarım.

Kitabın Fransızca yayınından kısa bir süre sonra Türkçeye kazandırılmasının da çok önemli olduğunu düşünüyorum. Türkiye'de özellikle Fransa laikliğinin ne olduğu konusu etraflıca bilinmeden bu kavram sık sık kullanılmakta, hatta hâlâ model olarak gösterilmekte, aynı hata elbette Fransa'da da yapılmaktadır. Bu kitap Fransa'ya Türkiye laikliğini tanıttıktan sonra Türkiye'de de Fransa laikliğini tanıtmaya görevini üstlenmekte. Çeviriyi her zaman ki gibi büyük bir itina ve profesyonellikle gerçekleştiren ve ortaya yepyeni bir yapıt çıkmasını sağlayan Ceylan Gürman'a ve İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları'na samimî teşekkürlerimi sunarım.

SAMİM AKGÖNÜL

Strasbourg/İstanbul, Şubat 2011